

CONSIDERAȚIUNI DESPRE METACOGNIȚIE ÎN PROCESUL DIDACTIC LA NIVELUL EDUCAȚIEI TIMPURII

Tatiana DUBINEANSCHI, dr., conf. univ.,
Universitatea Pedagogică de Stată „Ion Creangă”, RM

Summary. *In this are highlighted some ideas regarding the metacognitive development of preschoolers and opportunities for the development of these skills in the teaching process.*

Key-words: *metacognition, metacognitive strategies, early childhood education.*

Termenul de „persoană proactivă” se infiltrează ușor în pedagogie chiar dacă este unul des folosit în literatura de management. Proactivitatea este una din verigile lanțului calităților absolventului treptei primare de învățământ, deci, este o parte componentă a profilului acestuia. Desigur că premisa este configurată în profilul absolventului nivelului zero.

Înțelesul termenului „proactiv” poate fi rezumat la „a lua inițiativă”. Nu rareori, fie un copil, fie un adult se ascunde în spatele diferitor scuze pentru faptul că s-au întâmpla sau nu anumite lucruri. „Surorii mai mari i-au trebuit creioanele și eu nu am avut cu ce realiza desenul”, „Nu-mi mai scria pixul și eu nu am reușit să scriu cifrele”, „Dacă Dumitru nu lăsa paharul cu apă pe masă, eu nu-l vărsam peste lucrarea mea”. Pentru a prospera, copiii trebuie învățați, ajutați și orientați să treacă de la „nu pot” la „cum pot să..., ce aș face ca să...”. Proactivitatea este un instrument eficient pentru depășirea obstacolelor în orice tip de activitate, și, bineînțeles, în învățare.

În Curriculumul pentru educație timpurie stipulează un sistem de competențe transversale din care face parte și competența „a învăța să înveți” [3, p.10]. „Conform Recomandării Parlamentului și a Consiliului European „competența a învăța să înveți reprezintă abilitatea de a se implica și de a persevera în învățare, de a organiza propria învățare, gestionând eficient timpul și informația, atât individual, cât și în grup. Aceasta include conștientizarea procesului și a nevoilor individuale de învățare, identificarea oportunităților existente și abilitatea de a depăși obstacolele care pot apărea, în scopul realizării unei învățări de succes. Competența constă în obținerea, procesarea și asimilarea de noi cunoștințe și capacități / deprinderi, dar și căutarea și utilizarea îndrumării / consilierii. A învăța să înveți presupune implicarea celor care învață în construirea cunoașterii, pornind de la experiența lor de viață și de la învățărilor și deprinderi anterioare, pentru a fi capabili să aplice cunoștințele și capacitățile într-o diversitate de contexte: acasă, la locul de muncă, în educație și propria formare profesională. Motivația și încrederea sunt esențiale pentru manifestarea acestei competențe” [1]. Explicațiile de mai sus conturează clar două dimensiuni ale competenței menționate: *dimensiunea cognitivă și dimensiunea afectiv-motivațională (emoțională)*. Dimensiunea cognitivă vizează capacități de a accesa, a prelucra și asimila noi cunoștințe, strategii de învățare și de organizare a propriei învățări de către copii. Dimensiunea afectiv-motivațională se referă la competențe sociale, reliefate, în special, în cadrul învățării în grup, la motivație, încredere și abilitate de a depăși obstacole. Nicidecum nu poate fi trecută cu vederea o altă dimensiune – *cea metacognitivă*.

Metacogniția a fost definită de John H. Flavell (1979) ca fiind „cunoaștere despre fenomenele cognitive“ („cognition about cognitive phenomena”) sau mai simplu ”gândire despre gândire” („thinking about thinking”) [apud 6, p. 8].

În psihologia cognitivă s-au făcut mai multe încercări de definire a acestui concept:

– „Cunoștințele și controlul pe care copilul le are despre propria gândire și despre propriile activități de învățare” (Cross & Paris, 1988, p. 131).

– „Un set multidimensional de abilități generale, mai degrabă, decât specifice unui anumit domeniu” (Schraw, 1998).

– „Conștientizarea propriei gândiri, conștientizarea conținutului propriilor concepte, o monitorizare activă a propriilor procese cognitive în relație cu învățarea continuă și aplicarea unui set de euristici asemenea unor mecanisme efective, care au scopul de a-l ajuta pe individ să își organizeze propriile metode de atac / abordare / soluționare a unor situații problematice, în general” (Hennessey, 1999, p.3).]

– O formă de control executiv implicând monitorizarea și auto-reglarea (“self-regulation”) (McLeod, 1997; Schneider & Lockl, 2002). [apud 6, p.12]

– „Conștientizarea și managementul propriei gândiri” (Kuhn & Dean, 2004, p.270).]

După OCDE, *metacogniția* se încadrează în sfera abilităților socioemoționale. „Abilitățile socio-emoționale „se referă la abilitățile de a gestiona gândurile, emoțiile și comportamentul unei persoane” (OCDE, 2018). Aceste abilități permit copiilor și adulților să înțeleagă și să-și gestioneze emoțiile, să-și stabilească obiective, să arate empatie față de ceilalți, să stabilească relații pozitive și să ia decizii responsabile. OCDE grupează abilitățile socioemoționale în cinci mari domenii: Îndeplinirea sarcinilor, Reglarea emoțională, Colaborarea, Toleranța, Relaționarea cu ceilalți, plus un domeniu suplimentar de Abilități compuse, care cuprind autoeficacitatea, gândirea critică/ independența și auto-reflecția și *metacogniția* (OCDE, 2018)” [2, p.7].

În ceea ce privește dezvoltarea sferei metacognitive la copii, cercetările menționează că: „Domeniul metacognitiv începe să se dezvolte de la vârsta de 3-5 ani: la 3-5 ani se profilează dezvoltarea minții (Theory of mind), deprinderile metacognitive se dezvoltă la vârsta de 8-10 ani, monitorizarea și evaluarea – mai târziu [7, p. 43]. „Experimente realizate pe grupe de copii de 4-5 ani, respectiv de 8-9 ani încurajează ipoteza conform căreia abilitatea și înclinația de a realiza un plan, de a acționa pe baza planului și de a lua în considerare feedbackul se dezvoltă odată cu vârsta. Numeroase studii și cercetări științifice confirmă importanța dezvoltării abilităților metacognitive ale copiilor și faptul că performanțele în învățare sunt în strânsă relație cu competențele metacognitive dezvoltate”[4]. Alte cercetări demonstrează „că copiii cu vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani au un anumit grad de capacitatea metacognitivă, mai mult, atunci când copiii știu că activitatea lor va fi recompensată, ei atrag mai multă atenție la realizarea sarcinii, deci, sunt capabili să arate o mai bună capacitate de autoreglare [8, p.24].

Așadar, progresia în ce privește achizițiile metacognitive este una ce necesită timp. Startul în formarea copiilor sub aspect metacognitiv, cu certitudine, trebuie dat de la o vârstă fragedă. Chiar dacă formarea competențelor metacognitive nu este expres menționată în Curriculumul pentru educație timpurie, acest proces trebuie să fie în vizorul cadrelor didactice, reieșind din faptul că *metacogniția* constituie o dimensiune a competenței „a învăța să înveți”, este un ingredient principal ce poate asigura, ulterior, succesul școlar, încadrarea copilului în diverse sfere ale vieții. Un copil trebuie ajutat și învățat să-și dea seama cum poate înțelege și asimila

mai ușor informațiile, să-și cunoască propriile dificultăți când trebuie să învețe sau să facă ceva, să utilizeze adecvat resursele intelectuale, afective și motivaționale de care dispune.

Așadar, dezvoltând sfera metacognitivă la copiii de vârstă preșcolară, aceștia au toate șansele să devină elevi, apoi cetățeni care își pot gestiona emoțiile puternice, reacțiile și izbucnirile emoționale; pot rămâne concentrați pe scopurile lor și pot gestiona factorii de sustragerea atenției; pot lucra, coopera în grup și realiza sarcini multiple; pot aștepta pentru a primi și a obține ceea ce-și doresc.

Desigur că un copil nu poate valorifica în mod intenționat, conștient strategii metacognitive. De aceea, adulții (cadrele didactice, părinții) trebuie să fie conștienți de felul în care acționează pentru a-i implica pe copii în asemenea activități.

De exemplu, din perspectiva aplicării strategiilor metacognitive, copiii trebuie „învățați și antrenati” să le valorifice în trei momente ale realizării unei sarcini/activități, bineînțeles, corespunzător vârstei și achizițiilor acestora:

- *înainte de realizare*, stabilind „un plan de acțiune” ce implică gestionarea anumitor resurse, alegerea strategiilor potrivite etc. ;
- *în timpul realizării*, „monitorizând” tot ceea ce se întâmplă pe calea ce duce spre realizarea scopului, a obiectivelor și adaptând în funcție de progresul înregistrat;
- *după finalizare*, evaluând rezultatele. În acest moment este foarte importantă reflecția copiilor asupra la ceea ce a mers sau nu a mers bine, și, desigur, asupra la ceea ce ar trebui să facă ca performanțele să crească.

La fiecare dintre aceste etape ale activității, trebuie adresate copiilor întrebări speciale care vor fi „interiorizate” și utilizate de cei mici în situații necesare, la fel cum a procedat, de exemplu, învățătoarea sau educatoarea. În acest sens, se pot formula întrebări precum: „Ce ai învățat să faceți astăzi?”, „Cum ai făcut?”, „Ce ți s-a părut reușit?”, „Ce dificultăți ai întâmpinat?”, „Cine te-a ajutat?”, „Pe cine ai ajutat?”, „Cum te-ai simțit astăzi?”, „Dacă nu poți face ... cum procedezi?” etc.

Studiile efectuate arată că cea mai relevantă pentru dezvoltarea metacogniției atmosfere în clasă/grup care să încurajeze motivația. Copiii trebuie încurajați să pună întrebări, să răspundă chiar și atunci când nu sunt siguri, să comenteze pe marginea activității colegilor și să accepte, la rândul lor, comentariile acestora. Prin urmare, metacogniția copiilor depinde de [procesul anterior de reflecție al cadrului](#) didactic, cu privire la modul în care structurează și facilitează interacțiunea în sala de clasă [5].

În concluzie, se poate menționa că, în primul rând, este necesară o informare și o formare a cadrelor didactice pe dimensiunea problematicii metacogniției. În acest sens, este binevenită realizarea seminarelor metodologice cu diseminarea bunelor practici de valorificare dirijată și sistematică în procesul didactic a strategiilor metacognitive, de asigurare a realizării de către copii a transferului de strategii metacognitive în diverse activități de învățare. Cadrele didactice trebuie să știe și să poată construi contexte necesare dezvoltării metacogniției, care ar transforma copilul în subiect conștient, participant în mod real la devenirea sa.

BIBLIOGRAFIE

1. BERCU, N. A învăța să înveți în școală, dincolo de logica implicită a simțului comun. (vizitat: 04.09.2020). Disponibil la: <http://www.ise.ro/a-invata-sa-inveti-in-scoala-dincolo-de-logica-implicita-a-simtului-comun>
2. Crearea unor sisteme de educație reziliente în contextul pandemiei de COVID-19: Considerente pentru factorii de decizie de la nivel național, local și de unitate școlară. <https://www.unicef.org/romania/media/2836/file/Crearea%20unor%20sisteme%20de%20educa%C5%A3ie%20reziliente%20%C3%AEn%20contextul%20pandemiei%20de%20COVID-19.pdf> (vizitat 08.09.2020).
3. Curriculum pentru educație timpurie. Chișinău: Lyceum, 2019. 128 p. ISBN 978-9975-3285-7-9.
4. GRECU, O-C. A învăța să înveți – cheia dezvoltării abilităților metacognitive la elevii ciclului primar. <https://iteach.ro/experientedidactice/abilitati-metacognitive-in-ciclul-primar> (vizitat 6.05.2018).
5. Metacogniția: modalitate de a consolida predarea și învățarea. <https://www.schooleducationgateway.eu/ro/pub/viewpoints/experts/metacognition-teaching.htm> (vizitat 12.08.2020).
6. NEO (BORCA), C-V. Strategii de educare metacognitivă în condițiile deficienței de vedere. Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2015. [file:///C:/Users/User/Downloads/Mihaela%20TOPAN_claudia_neo_borca_rez_ro_2015-08-24_13_47_26%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Mihaela%20TOPAN_claudia_neo_borca_rez_ro_2015-08-24_13_47_26%20(10).pdf) (vizitat 12.08.2020).
7. ȘCHIOPU, L. Eficientizarea predării limbii engleze prin învățarea personalizată. Teză de doctor în științe pedagogice. Chișinău, 2016, 228 p.
8. VICKY WONG WING KEI. Metacognition in 3-6 Years Old: Evidence from a Kindergarten in Hong Kong. <http://www.pecerajournal.com/data/?a=41382>. (vizitat 08.09.2020).